

Studiedag Filosofie 'Het goede leven en de vrije markt'

vrijdag 9 november 2018

Deze studiedag staat in het teken van het nieuwe examenthema filosofie voor vwo in de examenjaren 2020 t/m 2023 over "Het goede leven en de vrije markt". Deelnemers krijgen een grondige scholing in diverse aspecten van het thema. Specialisten lichten de verschillende onderdelen van het thema toe en werken het op een eigen manier uit.

De presentaties staan in nauw verband met het nieuwe examenboek dat is geschreven door Jelle van Baardewijk, Govert Buijs en Ad Verbrugge. Het boek wordt op deze dag gepresenteerd en tevens uitgereikt aan de deelnemers. De auteurs verzorgen de openings- en slotlezingen.

Bij de verschillende lezingen en presentaties worden verschillende thema's die in het boek naar voren komen, uitgewerkt. De rode draad wordt daarbij gevormd door het verschijnsel vrije markt tegen het licht te houden vanuit vijf dimensies van het 'goede leven', te weten: medemens, instituties, lichaam, natuur en zin.

Bijzondere aandacht is er bij de lezingen voor de verschillende primaire teksten die deel uitmaken van het examenboek en de eindtermen. Zoals teksten van Aristoteles, Smith, Marx, Hegel, Kierkegaard, Heidegger, Arendt, Nussbaum en Tronto.

De opzet van het examenthema is om de verscheidenheid aan vragen naar de relatie tussen het goede leven en de vrije markt in kaart te brengen en te laten zien hoe verschillende filosofen daarmee zijn omgegaan. Daarmee worden leerlingen en hun docenten aangespoord om hier zelfstandig en in gezamenlijkheid over na te denken en op zoek te gaan naar eigen antwoorden. De studiedag is niet alleen verplichte kost voor docenten filosofie op vwo, maar ook voor docenten filosofie op havo: de thematieken rondom het goede leven en de vrije markt zijn immers onderdeel van de domeinen wijsgerige ethiek en sociale filosofie op havo. Ook voor docenten in vakken als godsdienst / levensbeschouwing en maatschappijwetenschappen is deze dag zeker de moeite waard.

Tijd **Programmaonderdeel**

09.00 **Ontvangst met koffie/thee en informatiemarkt**

09.30 **Opening & openingslezing door Jelle van Baardewijk en Ad Verbrugge**

11.00 **Koffie/thee en informatiemarkt**

11.30 **Keuzelezingen ronde 1:**

1.1 Lezing 'Vrije markt en erkenning: Hegel tussen Marx en Habermas' door Paul Cobben

In de lezing wordt uitgewerkt in welke zin het begrip erkenning de kern uit maakt van Hegels vrijheidsbegrip. Nagegaan wordt welke consequenties dit begrip heeft voor Hegels conceptie van de vrije markt. Waar Marx stelt dat de vrije markt onverenigbaar is met de vrije samenleving en Habermas stelt dat de vrije markt als een economisch systeem begrepen kan worden dat een middel kan zijn voor een vrije samenleving, introduceert Hegel een normatief begrip van de vrije markt waarin arbeid en vrijheid onlosmakelijk verbonden zijn.

1.2 Lezing 'HET GOEDE LEVEN TUSSEN EXTASE EN HYSTERIE. LUDWIG KLAGES EN DE FILOSOFIE' door Rico Sneller

Is een goed leven ook noodzakelijk een rustig leven? Of kan een extatische ervaring opwegen tegen het zo kleine, alledaagse levensgeluk binnen de veilige armen van een goed geoliede samenleving? Een extatische ervaring zou wel eens de gemeenschappelijke grondslag kunnen vormen van filosofie, religie, mystiek, (levens)kunst, radicale ethiek en (vernieuwende) wetenschap. De vaak vergeten levensfilosoof Ludwig Klages (1872-1956) biedt een magische toegang tot articulatie van de extatische ervaring. Klages' zielsbegrip behoort tot de meest indringende ooit gepresenteerd in de filosofiegeschiedenis, en steekt ongetwijfeld zelfs Heidegger naar de kroon. Filosofiehistorisch staat Klages in tussen Schopenhauer en Nietzsche.

1.3 Lezing 'Lichamelijkheid: castratie, situatie en mogelijkheid' door Annemie Halsema

De hedendaagse verhouding tot het lichaam is te vinden onder tegenstrijdige noemers, zowel onder die van "ontlijving" als onder die van "lichaamscultus". We communiceren schijnbaar lichaamsloos via internet, maar hechten tegelijkertijd meer dan ooit aan een fit en gezond lichaam, dat we graag verwennen in een wellness-centre. Hoe te denken over deze uiteenlopende lichaamsbeelden? Met name de fenomenologie biedt daar goede aanknopingspunten voor.

In mijn bijdrage zal ik de visies op lichamelijke systematiseren door te onderscheiden tussen het lichaam als geleefde ervaring en als object. Daarmee zijn we er echter nog niet. Lichamelijke maakt namelijk ook dat we sociaal gesitueerd zijn: we hebben een gender, ras of etniciteit, seksuele oriëntatie, die onze identiteit mede bepalen. In de filosofie is daar tot dusver nog niet veel over nagedacht. Om films, zoals *Fight Club*, te duiden (de casus in hoofdstuk 9 over het lichaam), moeten we echter ook aandacht besteden aan “mannelijkheid”.

1.4 Lezing ‘Leren leven met het afvalspook’ door Lisa Doeland’

Volgens filosoof Lisa Doeland kunnen we veel over onszelf en onze cultuur te weten komen door naar ons afval te kijken. Onze vooruitgangdrang en onze consumptiedrift maken ons blind voor wat zij het “afvalspook” noemt. En dat komen we liever niet onder ogen. Hoe te leven met het afvalspook? Ze neemt je mee de prullenbak in en vraagt zich af hoe zoveel verschillende dingen hetzelfde genoemd kunnen worden: afval.

12.30 **Lunch en informatiemarkt**

13.30 **Keuzelezingen ronde 2:**

2.1 Lezing ‘Heideggers vraag naar de techniek’ door Gerard Visser

In 'De vraag naar de techniek' uit 1953 duidt Martin Heidegger het wezen van de moderne techniek als een ‘opvorderend ontbergen’, dat van al wat er mee in aanraking komt maar één ding verlangt, dat het terstond ter plekke ter beschikking staat. De smartphone is hier een recent opvallend blijk van, maar het geldt al voor waterleiding en lucifer. In zijn lezing zal Gerard Visser Heideggers bezinning in hoofdlijnen uiteenzetten.

2.2 Lezing ‘Kierkegaards ethiek van de zelfwording’ door Pieter Vos

Beroemd is Kierkegaards opschorting van het ethische in de paradox van het geloof en zijn nadruk op het individu. Volgens sommigen neemt Kierkegaard hiermee een gevaarlijke positie in. Door de vreemde offerbereidheid van Abraham te verdedigen lijkt hij een religieus fundamentalisme te verdedigen en de algemene moraal te relativiseren. De vraag is wat Kierkegaard beoogde en hoe deze positie zich verhoudt tot het geheel van zijn werk. Deze lezing belicht Kierkegaards ethiek van de zelfwording als centraal onderliggend thema.

2.3 Workshop ‘Moderne economie en dehumanisering in het sociale domein’ door Carin Wevers

In een korte kritische lezing geef ik een toelichting op de positie van Tronto (mogelijk aangevuld met positie Arendt en Nussbaum en voorbeelden van dehumanisering in het sociale domein). Aansluitend reik ik een aantal vaardigheidsoefeningen aan voor leerlingen waarin de theorie vertaald wordt naar het praktisch handelen.

2.4 Workshop ‘De kritiek van MacIntyre op de moderniteit’ door Jelle van Baardwijk

Tijdens deze workshop wordt de kritiek van MacIntyre op de moderniteit - in het bijzonder op de vrije markt - besproken en vergeleken met de argumentatie van het examenboek 'het goede leven en de vrije markt'. Een cruciaal verschil is dat MacIntyre een Marxistische interpretatie van de economie presenteert, terwijl het examenboek een meer Rijnlants-kapitalistisch perspectief ontwikkelt. Ondanks dit verschil biedt het werk van MacIntyre belangrijke inzichten om de moderniteit beter te begrijpen en concepten te ontwikkelen voor een hedendaagse ethiek. Tijdens de workshop wordt ook ingegaan op MacIntyre's recente werk (2016) 'Ethics in the Conflicts of Modernity'.

14.30 **Koffie/thee en informatiemarkt**

15.00 **Slotlezing door Govert Buijs**

16.00 **Uitreiking certificaten en borrel**